

У артыкуле Леаніда Лаўрэша "Апошні базыльянін XIX стагоддзя на Беларусі" ў № 28 ад 10 ліпеня закралася гісторыя манаскай супольнасці базыльянаў.

На развіццё беларускай культуры XVII-XVIII стагоддзяў паўплывала дзейнасць Ордэна базыльянаў (Ordo Sancti Basilii Magni) - манаскага ордэна грэка-каталіцкай царквы.

На Беларусі ў манастырах базыльянаў захоўваліся найбольш шанаваныя абразы Маці Божай: Жыровіцкі, Менскі, Супрасльскі, Каложскі. Манахі-базыльяне перапісвалі кірылічныя рукапісы, стваралі арыгінальныя творы на старабеларускай мове, развівалі музыку, якая суправаджала набажэнствы, у тым ліку арганную.

У цэнтры Менска, ператвораная ў канцэртную залу, узвышаецца царква Святога Духа, якая была пабудавана ў сярэдзіне XVII стагоддзя і служыла мужчынскаму і жаночаму манастырам базыльянаў.

Пра дзейнасць Ордэна базыльянаў на Беларусі мы пагутарылі з кандыдатам культуралогіі Алесем Сушам, які прысвяціў шмат артыкулаў і дысертацыйную працу культурнай спадчыне грэка-каталіцкай царквы і, у прыватнасці, вывучэнню і захаванню культурнай спадчыны Ордэна базыльянаў.

- Супольнасць базыльянаў шмат зрабіла для культуратворчага працэсу ў Беларусі, - распавёў спадар Алесь. - Мне давалося працаваць з кнігазборамі базыльянаў, якія захоўваюцца ў фондах

Духоўнае гарэнне базыльянаў

Нацыянальнай бібліятэкі. Іх кнігі з'яўляюцца каштоўнай крыніцай для вывучэння гэтай манаскай супольнасці. Давалося паездзіць па закінутых, напаярабаваных і панішчаных часам манастырах, вывучаць спадчыну ў палявых умовах. Пашчасціла працаваць у архівах і бібліятэках за мяжою, шукаючы культурныя аргэфекты, створаныя манахамі Ордэна базыльянаў. Атрымалася абагуль-

эры яны пачалі гуртавацца. У XIII-XIV стагоддзі пачаўся працэс іх афармлення ў ордэнскую структуру. Была нешматлікая колькасць манахаў, яны пакрысе лацінізаваліся, большасць з іх сталі католікамі і згубілі практыку карыстання грэчаскай мовай і іншыя асаблівасці. Да нашага часу працягвае дзейнічаць манастыр у Гротаферата, які застаецца духоўным цэнтрам старажытных базыльянаў у Італіі.

Падзеяй, якая дала штуршок развіццю Ордэна базыльянаў на Беларусі, была Берасцейская царкоўная ўнія і падзеі пачатку XVII стагоддзя, калі дзякуючы намаганням Язэпа Руцкага і Язафата Кунцэвіча, двух маладых манахаў, якія ў той час гуртаваліся ў Віленскім Траецкім старажытным манастыры, быў створаны першы статут Ордэна базыльянаў.

Ён грунтаваўся і на статуце Васіля Вялікага, і на практыцы ўсходняга манаства. Язафат Кунцэвіч выкарыстоўваў практыкі ісіхаізму і іншыя ў сваім манаскім жыцці. З іншага боку былі выкарыстаны і заходнія практыкі - Ордэнаў кармелітаў і езуітаў, якія лічыліся ў той час перадавымі. У 1617 годзе на Наваградскай кангрэгацыі Ордэн базыльянаў быў створаны пяццю беларускімі манастырамі. Протаархімандрэтам ордэна быў прызначаны Язэп Руцкі. У 1624 годзе кангрэгацыя прапаганды веры зацвердзіла Ордэн, і ў 1631 годзе булай Папы Рымскага ён быў юрыдычна замацаваны як правадзейны.

Усё XVII стагоддзе асноваю, сэрцам Ордэна, была беларуская зямля. Большасць протаархімандрэтаў была выхадцамі з беларускіх земляў, большасць генеральных капітулаў праходзіла на Беларусі. Пераважная большасць

з іх адбывалася альбо ў Вільні, альбо ў Жыровічах, альбо ў Наваградку. Ордэнам кіравалі протаархімандрэты, у заходняй практыцы іх называлі генераламі Ордэна. Яны апасродкавана былі падначаленыя грэка-каталіцкім архімандрэтам, але наўпрост падпарадкаванне было Рыму.

Так на беларускіх землях паўстаў Ордэн базыльянаў, які аб'яднаў беларускія манастыры, беларускіх дзеячаў і протаархімандрэтаў, якія потым пераязджалі ва Украіну, Літву, Латвію, і тра-

мяркоўваліся. Часткова дакументы захаваліся ў Віленскай публічнай бібліятэцы. Туды трапілі зборы базыльянаў з тэрыторыі Цэнтральнай і Заходняй Беларусі.

Пасля I сусветнай вайны большасць базыльянскіх манастыроў апынулася ў межах тагачаснай Польшчы. У краінах сацыялістычнага блока афіцыйная дзейнасць Ордэна была перапынена. Паўсюль, за выключэннем Польшчы, чын вымушаны быў сысці ў падполле. На працягу многіх гадоў базыльяне выходзіліся, маліліся і дзейнічалі як свецкія людзі.

Многія манахі былі рэпрэсаваныя, асуджаныя ў высылку і турмы. Многія базыльяне ва Ук-

дцыця працягвалася. Беларуская зямля нараджала актыўных праваднікоў базыльянскай традыцыі. Адным з такіх дзеячаў стаў Якуб Суша, які нарадзіўся ў Менску ў 1610 годзе і стаў вельмі вядомым на тэрыторыі Украіны царкоўным дзеячам. Ён доўгі час узначальваў Холмскую епархію і быў адным з кіраўнікоў Ордэна базыльянаў, аказаў уплыў на развіццё беларускай і ўкраінскай культуры. Ён быў адным з першых, навукова падрыхтаваных даследчыкаў царкоўнай традыцыі на Беларусі. Быў вельмі таленавітым вучоным, пісьменнікам і прапаведнікам, - распавёў спадар Алесь Суша.

На тэрыторыі Расійскай імперыі дзейнасць Ордэна была спынена ў 1830-х гадах, калі ішоў працэс ліквідацыі уніі. У XIX стагоддзі дакументы і кнігазборы базыльянаў звозіліся ў Вільню праз Жыровічы і канцэнтраваліся там. У Вільні знаходзілася семінарыя і кансісторыя. Там кнігі перараз-

раіне, у Чэхаславакіі, у Румыніі і Венгрыі загінулі за свае рэлігійныя перакананні. У 2001 г. пяць базыльянаў былі беатыфікаваны. Цяпер праводзіцца беатыфікацыйны працэс яшчэ шэрагу базыльян. Ордэн васіліянаў сёння дзейнічае на тэрыторыі Украіны.

"Кожны васіліянін пакліканы да апостальскай дзейнасці, якая праўляецца праз прапаведанне і катэхізацыю, праз апеку над парафіямі і школамі, у народных місіях, рекалецыях для міранаў, праз друк і іншыя сродкі камунікацыі", - напісана ў статуце ўкраінскіх васіліянаў.

Гутарыла Эла Дзвінская.
На здымках:
Герб Ордэна базыльянаў;
Царква Святога Духа ў Менску;
Талочынскі манастыр базыльянаў;
Манастыр базыльянаў ў Барунах;
Алесь Суша і Уладзімір Ліхадзедаў, фота аўтара.